

Kuzey Akım 2 Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin Rusya-AB-ABD Rekabetindeki Konumunu Anlamlandırmak

Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık, İstanbul Gelişim Üniversitesi İngilizce Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Ukrayna, 1991 senesinde bağımsızlığı kazanmasından sonra tatbik ettiği dış politika yönelimlerinden ötürü Rusya Federasyonu ve Avro-Atlantik Blok (ABD-AB) arasında kendisini konumlandırmaya çalışmıştır. Kiev, jeo-stratejik, jeo-politik, jeo-ekonomik ve jeo-kültürel yönlerden Moskova açısından tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de son derece kritik önemdedir. Öte yandan Ukrayna, hem Avrupa Birliği hem de Rusya açısından şöyle bir önemi içerisinde barındırmaktadır. Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu'ya yönelik olarak enerji bağımlılığını azaltmak için Sovyetler Birliği ve Batı Bloku arasında enerji ilişkileri tesis edilmiştir. Rusya'dan Avrupa kıtasına petrol ve doğalgaz taşınmasını içeren boru hatları bu dönemde yapılmıştır. Özellikle doğal gaz bağlamında konuyu incelersek; Rusya'dan Avrupa'ya giden doğalgaz boru hatlarının %66'lık bölümü hâlihazırda Ukrayna topraklarından geçmektedir. Ancak 2004 senesinde Ukrayna'da yapılan devlet başkanlığı seçimlerini Rus yanlısı aday Viktor Yanukoviç'in karşısında yarışan Avro-Atlantik Blok yanlısı Viktor Yuşçenko kazanmıştır. Bunun üzerine Moskova, Kiev'in doğalgaz tedariki konusundaki ayrıcalıklı konumunun sona erdirildiğini ilan ederek bundan sonrasında ikili enerji ilişkilerinde piyasa kurallarının geçerli olacağını ifade etmiştir. Bunu müteakiben Moskova tarafından Kiev'in doğalgaz alımından kaynaklı borçlarını ödemesi istenmiştir. Bundan kaynaklanan fiyat anlaşmazlıklarından ötürü 2006 ve 2009 senelerinin kış döneminde Rus gazının Avrupa'ya akışı durdurulmuştur. Mevzubahis durum hem Ukrayna'da hem de Avrupa kıtasında çok ciddi sosyal (soğuktan donarak ölen insanlar) ve ekonomik felaketlerin tecrübe edilmesi ile neticelenmiştir.

Söz konusu durumun ertesinde sadece Rusya tarafından değil aynı zamanda Avrupa Birliği tarafından da Ukrayna'ya olan transit gaz taşımacılığı konusundaki bağımlılığın ortadan kaldırılmasına yönelik birtakım alternatif girişimler gündeme getirilmiştir. Moskova, Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı ve Güney Akım Doğalgaz Boru Hattı (2014 senesinde itibaren bu hat Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı Projesi olarak adlandırılmaktadır) projelerini ortaya koyarak zamanla Ukrayna'ya olan doğalgaz geçiş bağımlılığını ortadan kaldırmaya dönük projelere öncelik vermeye başlamıştır.

Avrupa Birliği'ne baktığımızda ise kıta genelinde Rus doğalgazına ortalama bağımlılık oranı %30 ile %40 arasında değişmektedir. Ancak bahse konu durumda şöyle bir hususun altını çizmek yararlı olacaktır. Eski Doğu Bloku ülkeleri olarak adlandırılan ve 2004-2007 genişlemeleri neticesinde AB'ye tam üye olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin çok önemli bir bölümünde Rus doğalgazına bağımlılık oranı %100'e yaklaşmaktayken özellikle Baltık Ülkeleri, Romanya, Bulgaristan ve gelecekte AB'ye üye olması düşünülen Batı Balkan ülkelerinde bu oran %100'dür. 2006 ve 2009 senelerindeki ciddi doğalgaz kesinti krizlerini çok olumsuz bir şekilde tecrübe eden Avrupa Birliği, alternatif gaz tedarik kaynaklarını önceleyen bir girişim başlatmıştır.

2000’li yılların başında bu çerçevede geliştirilen en dikkat çekici proje olan ve başta Azerbaycan olmak üzere çeşitli kaynaklardan doğalgaz tedarik etmeyi öngören Nabucco Doğalgaz Boru Hattı Projesi, tedarik kaynağı olarak düşünülen ülkelerdeki (İran, Irak, Türkmenistan) siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların yanı sıra Moskova’nın adı geçen projeyi engellemeye yönelik başarılı stratejilerinden (örneğin Aşkabat’ın doğalgaz kaynaklarını yirmi beş yıllık bir süreyle kendine bağlaması gibi) dolayı faaliyete geçirilememiştir.

Öte yandan Brüksel, Kiev’e alternatif oluşturması açısından Ankara gibi stratejik bir konuma sahip başkent ile alternatif bir doğalgaz koridoru oluşturulmasına yönelik çalışmalara ağırlık vermiştir. Bu minvalde başlangıçta Azerbaycan doğalgazını daha sonrasında ise İran, Türkmenistan ve Doğu Akdeniz doğalgaz kaynaklarını dünyanın en büyük enerji tüketicilerinden birisi olan Avrupa’ya taşımaya yönelik olarak Güney Gaz Koridoru’nu hayata geçirmeye çalışmaktadır. Anadolu Geçişli Doğalgaz Boru Hattı ve Adriyatik Geçişli Doğalgaz Boru Hattı’ndan oluşacak bu hattın ilk bölümünden geçtiğimiz sene içerisinde bu yana yaklaşık bir milyar metreküp gaz akışı gerçekleştirilmiştir.

Diğer yandan Rusya, Avrupa Birliği içerisinde kendisine önce Almanya, Fransa ve İtalya gibi önde gelen ülkelerin desteğini sağlayarak Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı Projeleri’ni devreye almak suretiyle proaktif bir politika izlemeye çalışmaktadır. İlk aşaması 2011 senesinde faaliyete geçirilen Kuzey Akım Projesi ile senede 55 milyar metreküp Rus doğalgazını Baltık Denizi’nin altından geçirilen bir hattı ile Federal Almanya Cumhuriyeti’ne taşınmaktadır. Burada hedeflenen 2020 senesi itibariyle Rusya ve Ukrayna arasında gaz transit geçiş anlaşmalarının sona erecek olmasından ötürü Moskova tarafından alternatif geçiş rotalarına ağırlık verilmesidir. Kasım 2013’te dönemin Rus yanlısı devlet başkanı Viktor Yanukoviç tarafından ulusal güvenlik gerekçelerinden ötürü AB ile imzalanması öngörülen Ortaklık Anlaşması’ndan son anda vazgeçilmesi neticesinde patlak veren Ukrayna Krizi günümüzde düşük yoğunluklu olsa da devam etmektedir. Nitekim Mart 2014’te Rusya’nın söz konusu krizin Kırım’a sıçraması sebebiyle burayı ilhak etmesi sonucunda AB-ABD Bloku tarafından mevcut durumda da güncellenmek suretiyle kapsamlı ekonomik ve de diplomatik yaptırımlar uygulanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak o döneme kadar tüm ikili anlaşmaları tamamlanmış olan Güney Akım’ın AB tarafından askıya alınması üzerine Rusya, 2014 senesinin sonunda adı geçen projeyi rafa kaldırmış ve bunun yerine Türk Akım Projesi’ni devreye almaya yönelmiştir. Hâlihazırda bu projenin deniz geçişinin inşası tamamlanmış olup kara hattının yapımına başlanmıştır. Toplam olarak 31,5 milyar metreküp kapasiteye sahip olacak bu hattın birisi Türkiye’nin gaz ihtiyaçlarını karşılamaya diğeri ise Avrupa ülkelerine gaz sağlamayı amaçlamaktadır.

Mevzubahis kapsamda irdelenmesi gereken bir diğer konu ise Rus enerji devi Gazprom tarafından Kuzey Akım 2 Gaz Boru Hattı Projesi’nin ikinci bölümünün yapılmasına yönelik kapsamlı çalışmalarda bulunulmasıdır. Mevcut bağlamda ele aldığımızda bu hem Avrupa kıtasının enerji güvenliğinin sağlanmasında hem Rusya’nın küresel gaz arz piyasasındaki konumunu güçlendirmeye yönelik bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 2015 senesinden sonra Moskova-Berlin eksenindeki yoğun girişimler neticesinde bu projenin yapımında çok önemli gelişmeler kaydedildiği görülmektedir. Öte yandan burada dikkat çekici bir konu ise Kuzey Akım 2’ye aralarında Fransa, Polonya ve Baltık Ülkeleri’nin yanı sıra AB kurumları tarafından da şiddetli bir muhalefet gösterilmektedir. Bunun en önemli sebepleri

olarak bahse konu boru hattının sadece Rusya'nın Avrupa enerji güvenliği konusundaki hâkim durumunu daha da güçlendirecek olmasına dönük endişelerin yanı sıra Polonya ve Ukrayna gibi hidrokarbon kaynaklarının Rusya'dan Batı'ya taşınmasında kritik öneme sahip ülkelerin devre dışı bırakılmak suretiyle buradan geçiş ücreti olarak elde ettikleri kazançlarından mahrum bırakılacak olmalarıdır.

Kuzey Akım 1 ve 2 Doğalgaz Boru Hatları

Kaynak: <http://www.gazprom.com/projects/nord-stream2/>.

Adı geçen düzlemde ele alınması gereken bir konu ise mevcut durumda dozu gittikçe yükselen Moskova-Washington rekabetinin ilgili boru hattı projesi üzerine olan yansımalarıdır. Beyaz Saray'ın Kremlin ile uluslararası arenadaki güncel güvenlik konuları üzerinde yaşadığı büyük anlaşmazlık Kuzey Akım gibi stratejik enerji projelerinin devreye alınması bağlamında da ciddi bir güç mücadelesinin yaşandığını tüm boyutlarıyla ortaya koymaktadır. Washington özelinde konu irdelendiğinde Rusya'nın Avrupa enerji güvenliğindeki hâkimiyetinin tamamen ortadan kaldırılmazsa bile kısmen azaltılmasına yönelik olarak geliştirilen tüm girişimlere karşı koşulsuz bir desteğinin varlığından söz etmek mümkündür. Nitekim özellikle 2016 senesinden günümüze kadar ilgili proje konusunda ABD ve AB'nin engelleme çabaları dikkat çekici bir boyuttadır. AB özelinde konuyu irdelediğimizde Fransa liderliğindeki bir grup ülke Kuzey Akım 2 Projesi'nin durdurulmasına yönelik olarak hem Birlik kurumları içerisinde hem de kıta genelinde lobicilik çalışmalarına ağırlık vermektedir. İlgili ülkeler mevcut projenin kıtanın enerji güvenliğine katkıda bulunmayıp gaz tedarikinde Rusya'ya olan bağımlılığını daha da artıracaklarını savunmaktadırlar. Burada ABD tarafından Rusya ile bu konuda işbirliği yapacak ülkelerin şirketlerine yönelik yaptırım tehditleri de dikkat çekici bir yere sahiptir. Buna karşılık olarak Rusya ve Almanya önderliğindeki bir grup ülke ise söz konusu projeyi, 21. yüzyılda Avrupa kıtasının gaz tedarik güvenliği kapsamında hayata geçirilmesi elzem bir proje olarak değerlendirerek tüm yapım izin aşamaları neredeyse tamamlanan ve 2019 senesi bitmeden devreye alınması planlanan Kuzey Akım 2'den artık geriye dönüş olmayacağını vurgulamaktadırlar. Kremlin, Kuzey Akım 2 Projesi konusunda kendisine karşı uygulanabilecek yaptırımlara karşı hazırlıklı olduğunu ve buna tüm kapasitesiyle cevap verebileceğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda Kuzey Akım 2 Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin yakın, orta ve uzun vadede Moskova-Washington-Brüksel arasında ciddi bir rekabet konusu olarak uluslararası gündemde sıcaklığını korumayı sürdürecektir.